

Škola a my

Prof. PhDr. Ladislav Ďurič, DrSc., sa nezmazateľným spôsobom zapísal do dejín slovenskej pedagogiky. Bol nielen vynikajúcim učiteľom, ale aj autorom neprekonateľnej učebnice *Psychológia pre učiteľov*, dá sa povedať až šlabikára budúcich učiteľov. A hoci už dlhší čas nie je medzi nami, rozhodli sme sa pripomenúť si jeho myšlienky po tridsiatich rokoch od ich sformovania v rozhovore pre časopis *Život* roku 1987. Zaujímavé je, že za ten čas nestratili nič na aktuálnosti. Sú svedectvom, že učiteľské problémy pretrvávajú a zásadný posun vo vzťahu spoločnosti k učiteľom stále chýba.

Hovorí sa, že dobrí žiaci mávajú viac obľúbených učiteľov. Z praxe poznáme, že to tak asi aj je. Lenže učiteľ by tu mal byť pre všetkých – aj pre slabších, ba aj najslabších...

Keď chodíme do školy, dobrí učitelia obyčajne nie sú pre nás tými najlepšimi, lebo sú prísni a nároční. Oceniť ich vieme až s odstupom času. Aj na maturitných stretnutiach si obyčajne spomíname na tých, ktorých sme nemali až tak veľmi radi, ale do života nám dali veľa.

Ako pedagóg, ktorý učil na všetkých stupňoch škôl, viem, že žiaci nie sú a ani nikdy nebudú rovnakí. Pod dobrými žiakmi myslíme inteligentných, ktorí priam odpozerajú z úst učiteľa, rozmýšľajú podľa vopred danej schémy, už vopred sa hlásia. S takými žiakmi ne-

bývajú nikdy problémy. S vysoko tvorivými však áno, lebo chcú vždy vedieť viac, ako je v učebnici, myslia neschematicky, veľa sa spytujú, a preto ich niektorí učitelia nemávajú radi. Rovnosť podľa inteligencie je iluzórna, v každej triede budeme mať vždy vynikajúcich i slabších žiakov. Učiteľ by sa mal venovať viac tým, ktorí to najviac potrebujú. Lenže keď má v triede veľa žiakov, nemá čas ani usmiať sa na niekoho osobitne. To je tvrdá realita, preto sú dnes v niektorých rodinách, v ktorých im veľmi záleží na známkach, bežní domáci učitelia, najmä vtedy, keď deti idú na vyšší stupeň vzdelávania.

Učitelia majú po celý rok v rukách mocnú zbraň – známky. Skúsme situáciu na chvíľu obrátiť a známkovať ich podľa toho, ako

sa hodia na svoje povolanie. Vieme, že niektorí sú rodení pedagógovia, iným však chýbajú aj základné psychologické predpoklady. Nebolo by podľa vás správne klásť pri výbere študentov na pedagogickú fakultu väčší dôraz na osobnostné črty?

Pred rodičmi učiteľ vystupuje, žiaľ, ako známkovač, a nie ako tvorca žiakovej osobnosti. Rodičia, ktorých deti prinášajú domov dobré známky, chodia i na rodičovské združenia. Ostatní menej. Žiadala by sa väčšia spolupráca medzi rodičmi a školou – žiacka knižka ako prostriedok nestačí. Neraz si pomyslím na kreslený vtip z Krokodíla: otec čaká na syna s vysvedčením, ruky má za chrbtom, v jednej drží čokoládu, v druhej trstenicu. Takéto očakávanie je typické pre rodičov, ktorí sa o svoje deti počas roka nezaujmajú. No tak ako mnohí rodičia, ani mnohí učitelia neobstoja pred prísnymi kritériami. Pre pedagogické povolanie považujeme za veľkú výhodu, že sa robia talentové skúšky aspoň na stredné pedagogické školy. Je však negatívne, že talentové predpoklady sa nezisťujú aj u budúcich učiteľov základných a stredných škôl. Mohli by sa pri tom využívať psychologické techniky, testy, ktoré by však bolo treba špeciálne vypracovať, poveriť tým daktoré pracovisko. Hoci o tom

často píšeme, zdôrazňujeme to, nadriadené školské orgány to zatiaľ nežiadali.

Známky môžu byť pre niektorých žiakov skutočne postrachom. Ako pôsobí na detskú psychiku učiteľ, ktorý si buduje svoju autoritu pomocou známkovania?

Učiteľ si svoju autoritu môže vytvárať, budovať, nikdy nie však vybojovávať, rozličnými spôsobmi. Najuznávanejším je láska k povolaniu, láska k deťom. Keď máme svojich žiakov radi, tak sa na nich aj dobre pripravíme, priam by sme sa im rozdali. Učiteľia, ktorí nemajú radi deti, vytvárajú si autoritu strachom, známkami. Žiaci sú však citliví, vycítia, či je učiteľ nazlostený preto, že im chce dobre, alebo preto, že ich nemá rád.

Niektorým učiteľom chýba veľkodušnosť a tolerancia. Vidia len svoj predmet. A vôbec – nie je delenie na množstvo predmetov zastarané? Svet je predsa celistvý, a nie rozškatulkovaný. Nedali by sa niektoré predmety spájať podľa vnútornej logiky?

Áno, najmä niektorí učiteľia na stredných školách sú povestní „lokálpredmetizmom“. Vidia len svoju matematiku, svoj zemepis či slovenčinu a nezaujímajú ich, či má žiak čas pripraviť sa aj na ostatné predmety. Uprednostňovanie „svojho“ predmetu by však nemalo zachádzať do extrémov a je na vedení školy koordinovať veci tak, aby neboli na úkor žiakov. Veď deti, ktoré sú v škole viac ako dospelí v práci, potrebujú mať čas aj na oddych. Budúcnosť bude prinášať stále nové poznatky, nové vedné disciplíny. Nemali by sa však roztriešťovať do nových predmetov. Naopak, pomaly bude potrebná integrácia, spájanie predmetov podľa vnútornej logiky.

Dnes nemá škola jediný monopol na vzdelávanie. Prečo majú niektorí učiteľia napriek tomu ctižiadost' naučiť žiakov všetko? Nenechávajú im priestor na vlastnú tvorivosť a fantáziu.

Voľakedy bola škola jediným zdrojom informácií. Pamätám si, že na našej dedine mal rádio len notár, farár a krčmár, a keď ho krčmár pustil aj pre ostatných obyvateľov, vyberal za to poplatky. Dnes nás vzdelávajú médiá všetkého druhu, rôzne zdroje, ale napriek tomu má škola v tomto procese ústredné postavenie. Úlohou učiteľov na všetkých typoch škôl je podporovať u žiakov tvorivé myslenie, veď tvorivosť je najdôležitejšou požiadavkou prítomnosti i budúcnosti. Nemožno však povedať, že sa tak deje všade, nemôžeme byť napríklad spokojní ani s úrovňou študentskej vedeckej a odbornej činnosti. Vynikajúcim študentom chýba motivácia v podobe spoločenského ocenenia. Pokiaľ žiakov s červeným diplomom, úspešných riešiteľov ŠVOČ prijí-

majú v praxi za rovnakých podmienok ako ich kamarátov, ktorí prejdú len z milosti náhody, ťažko sa aj pedagógom hľadajú pobádacie argumenty. Na vysokých školách vidíme prostriedok na rozvíjanie tvorivosti aj v seminároch, preto chceme, aby ich viedli najlepší odborníci, a nie začínajúci asistenti.

Množstvo mimoškolskej a administratívnej práce oberá učiteľa o čas. Kedy si má najst' chvíľu porozprávať sa so žiakmi, zažartovať s nimi?

Na školu sa hrnú požiadavky zo všetkých strán a pomaly ju budeme musieť chrániť. Hovorí sa, aby sme otvorili školské okná dokorán, skáču však cez ne aj takí, ktorí školu zneužívajú, namiesto toho, aby jej pomáhali. Koľko pekných a užitočných vecí by mohli pre žiakov urobiť rôzne inštitúcie a organizácie. Zistíme napríklad, že v škole je niekoľko talentovaných matematikov. Prečo by sa ich nemohol ujať niekto z akadémie alebo z príslušnej fakulty? Podobne je to aj so záujmovými krúžkami. Prvou úlohou učiteľa je učiť a vychovávať deti. Keď však do roka napíše štyridsať strán rôznych administratívnych záznamov o každom žiakovi, aj to ho oberá o čas, ktorý by mal venovať priamo deťom.

Myslíte si, že učiteľia dnes majú menšiu autoritu ako kedysi? Ak áno, prečo?

V posledných rokoch prestíž učiteľského povolania upadla. Podľa mňa z viacerých príčin. Učiteľ znamenal voľakedy najviac na vidieku, lebo tam bol jediným intelektuálom. Spoločenské postavenie, sa, žiaľ, posudzuje aj podľa príjmov a materiálnych podmienok, a učiteľ sa v tomto dnes nemôže vyrovnáť ostatným vysokoškolsky vzdelaným ľuďom na vidieku. Málokedy vidíme, aby si učiteľ postavil taký dom ako poľnohospodársky inžinier či lekár. Na druhej strane učiteľia sa musia sami usilovať, aby si získali autoritu pred rodičmi, lebo nik iný to za nich neurobí.

Stretávame sa s názormi, že keď chýbajú v školách muži učiteľia, je to podobné tomu, ako keď chýba v rodine otec. Čo si o tom myslíte?

Nízke percento mužov v pedagogických a vo výchovných zboroch má na žiakov nepriaznivé

*Nech sa všetka starosť zruší, nech
zavládne pokoj v duši.
Čo bolelo, nech sa zhojí, čo tešilo,
nech sa zdvojí.
Lásku šťastie, žiadne hádky,
pohodu a krásne sviatky.*

pedagogické, sociologické a najmä psychologické dôsledky. Ako si pamätám z vlastných skúseností, na vyučovacích hodinách, ktoré vedie muž, býva disciplína, ktorú môžeme prirovnať hoci k otcovskému rešpektu v rodine. V niektorých školách, najmä vo veľkých mestách, niet ani jedného muža, iba ak školníka či učiteľa telesnej výchovy. V takýchto situáciách sa následne narúšajú aj sociálne vzťahy medzi spolužiakmi a spolužiačkami. A to je už i psychologický problém, pri ktorom si treba uvedomiť, že každý pubescent od dvanásť do šesťnásť rokov i adolescent od šesťnásť rokov vyššie potrebuje na svoj zdravý vývoj aj mužské vzory a ideály. Potom sa stáva, že si chlapci hľadajú vzory inde ako v škole, na ulici a na miestach, kde by sme si to želali najmenej. A aby sme nehovorili iba vážne, dievčatám chýbajú učiteľia aj preto, aby sa vytvárali tie krásne študentské lásky, na ktoré sa i po rokoch spomína. Hoci tu treba vidieť aj vážnu stránku – hľadanie ľúbostných ideálov... Chlapcom by mohli muži učiteľia poradiť inak, zasvätenejšie aj pri voľbe povolania. Feminizácia zmenila aj atmosféru v školách. V zborovniach sa hovorí viac o nákupoch a móde ako o problémoch školy. Tým, pravda, nechcem znížiť dobrú prácu tisícok učiteľiek, iba poukázať aj na problémy a negatívne stránky feminizácie.

Chceme, aby naše školy vychovávali osobnosti. Lenže priemerní učiteľia obyčajne vychovávajú len priemerných žiakov. Aký je podľa vás učiteľ, ktorý je osobnosť?

Ako v každej profesii, aj v učiteľstve nájdeme vynikajúcich odborníkov, ale i priemerných a podpriemerných. Pravda, učiteľstvo nie je len umením, ako sa to voľakedy chápalo, ale predovšetkým vedou, ktorej sa možno naučiť. Každú ľudskú činnosť silne motivujú zážitky z úspechu, a podobne je to aj u učiteľov. Preto čím častejšie prežívajú pracovný úspech, tým viac sa zlepšuje ich pedagogická činnosť. Pri výskume učiteľskej osobnosti sa vytvorili rôzne typológie. Napríklad logotrop dbá viac o poznávaciu stránku, o to, aby si žiaci osvojili čo najviac vedomostí. Pajdotrop, naopak, dbá viac o formovanie žiakovej osobnosti, teda nekladie prílišný dôraz na to, aby si osvojili ten-ktorý predmet, ale aký z neho vyrastie človek. Ideálom je krásna symbióza týchto dvoch typov. Učiteľov možno rozdeliť i na diktátorských, demokratických a liberálnych. Demokratický typ rozvíja osobnosť žiaka najtvorivejším spôsobom. Keď však nepoznám žiakov, nemôžem tvarovať ani ich osobnosti. A v mene tohto poznávania by mal učiteľ neustále obohacovať svoje psychologické znalosti.

Nie je toho málo, čo sa vyžaduje od dobrých učiteľov. No aj my, rodičia a celá spoločnosť, im musíme utvárať takú klímu, aby sa mohli s čo najväčšími znalosťami a so skutočným zápalom venovať svojmu náročnému povolaniu.

(red)